

PP. 1-28 714

714

SEP 13 1945

H. M. Mohlabe, K34/82

Bethany Mission,

P.O. Trichardtstad,

Musical instrument
Customs
Connection
therewith, of
people

Diletsō, Kōpēlō, Kōša

Diletsō tše dilitšwana ke tšena, Phalafala, Kōmana, meopu, dinaka, mangwane, moyē-kēdi, mathōtse, nguana-modumō, mališapanē, sekokoi, sempye ere le botšorwane^{le}, Kwalala Phalafala, ba e fumana phōōfōlong e ba e bolaileto, leina a yōna banone ke phalafala. Ba re xo e bolaya ba ripa le naka la yōna, ke moka ba tšiba mothš-ēthšē, ka mafōkō ba dirēla xore le u tautēlē, byale ba tie na lefsika, ke moka mothšēthšē o tšō tšue, byale ba re kowa nkeng ba tšelle le šoba, ka mowe le sobeng ba letšā ka xōna. Ke moka e fedile, byale e setšē xe ba letšā e letšwa ke ba mošate fēla le ba ka-ōmana, boawa mmotwana. Ke phala-fala e lla ere mphababa xoba mpōbō-~~to~~ bō, menna yo mangwē le yomangwē o swanetšē xo tšeletšā xa botse xore molitšī o re keng, xoba ore pitšō ka mo-sate ka tšatšī le letšē, xoba sebatšē kxomo. Phalafala xe e lla banna dipelo dibohloko ka xobane xa ba tšebe se we seemexwetō ke yōna. Ke mothō a ka na-re xonwa a hošē byala a letšā ke m-

714

2

K34/82

olato wa kxomo, ka xobane phalafala e
 a ila xolla nateng e salele seto.
 Xo byale ka xohlaba mokhozi, o swane-
 tse xohlaba o tseba ka bontse xore e
 hlabele therešo. Monna bare ke bi-
 rithê makhôropo, oile a re a e tsw.
 a makhôpeng, a fumana meila
 ya mošate e e me tseleng, e le math-
 ômo a se so a ke a ebôna, le supie
 be le šetše le swela, byale a makala
 , ka makalô ya xaxwe a hlaba, mok-
 ozi, banna ba metsu ya kxampri le bô-
 na ba hlaba mokhozi, xore mokhoore se-
 bata-kxomo, byale banna ba kitimêla
 ba swere manamô le mesêbê, xe
 ba fihla ba fumana e le meila, byale
 bare, xo yêna o bannang a ba šupa
 meila, banna baile ba seta, bare ke
 setlaêla. Byale baile ba mitša mošate
 xore e kaba molato e be e leng, a hlalo-
 ša ka xore xa ke tsebe phôôfôlô e, ke
 mathômô ke bôna, byale ka bôna e e m-
 išitše ditsêbê, ka re mohlomong ke maka
 tika a batho, byale ke xe ke hlaba mokhozi
 wa xore sebata-kxomo, morena. A wa mon-
 na xa ka a ba le molato.

714

K34/82

Kōmana ditšwa le ba lobedi, ke dilō tše di-
 dulato le matōzi fēla, bona motwana
 xa ba dumelle xore ba dule natšō, ke
 dilō tša xo dula le matōzi fela. Kōm-
 ana ba bētlā moxo, byale mmetli xo sw-
 anetše xore xotlē xo bēthe motho wa
 naxa e šele, o a ebētlā ya fēla, by-
 ale ba kxone ba nyakēla setšō sa
 xo e foka, e fukiwa ka madi a mo-
 tho. Kxoši e nkhā batho ba xo tša-
 ma ba nyakēla motho, xe ba mofu-
 mane, ba ripa le lene xore a seke a
 kxona xohlaba mokxoši, byale ba yo be-
 ta kxoši, lona tšatši le we kxoši eha
 hlaba matxoši matheko ka moka xore
 le tšebe xore kōmana e fedile, bya-
 le lehlōkōmēle bana, xo tla na pula
 ekxolo. Lentšū lena le bolelwa pula
 e šetše e thomile, xona pula e kxolo e
 tla tšatšo le meetšana. Mola xōna
 banna ba šoma mošomō wa bōna,
 hlōxō ya motho e swanetšē xo tšena
 ka xare xa kōmana, byale ba tšee le-
 zialō la xaxwe ba le bupale molomong
 wa kōmana, kowa ba ngwē, ba tsuwa
 kxomo, byale ba tšeya matxopa wa kxomo

714

4

K34/82

ba bapola ka xodimo xa letlatō la motho, e-
 le xore madi a motho le a kxomo, ba a zhe-
 tōe xodimo xa kōmana, ke moka ka mo-
 ato ba etlatōa le tōtōu, byale mome e
 fedile. Mmēti ba moputōa ka lesome
 la dikxomo, ke moka a tloxa, ba sešū-
 ba itija, ka xobane mmēti wa kōm-
 ana, xa xorate xore xe batija a be a e
 kwa. Byale xe mēti wa kōmana a tloxi-
 le kōmana e baya ka tla ka xae, tōtōi
 lewe e tlatō ka xae, puld e ya khula.
 Byale mome ya a sa boneto ngwana wa
 xaxwe, o hlaba mōkōi wa xore, nna ng-
 wana waka xa ke mome, kxōi e nthla
 banna ba xo tōtōa ba nyakela ngwa-
 ana, ba tla leka xo nyakela ngwana ka
 mokwa o ba ka kxona, xe ba sa mmōna
 ba tla baya xo morena bare, thobēla, xa sa
 mmōna, byale kxōi e hare ke ile ka le batōa
 xore le hlōkōmēle bana ba lena, byale monlo-
 mong o tōere ke noka xa ditseke ke motho,
 xoba dikxutla-batho. Ke moka mmāṭē ng-
 wana o lobile. Dikxutla-batho ke ba sumiwa
 a ba kxōi, ba bolai ba batho, fēla xa xo tōib-
 e xore ba rōma ke kxōi, batho ba nore mo-
 hlomongwē bōna ba senyakela dihlare.

714

K34/82

Le xe bana no ba tswara ba khotla yomongwe ba ka seke ba bolêla xone re rumile ke kxozi, kxozi e ka balipisa ka mokxwa o a tatao, fêla ba toeba xa botse xone mohlang a ba roma ~~ke~~ kxozi e tla ba ndisa Bala'i ba toebana matibutong. Byale mohlang kômana e tsema ka kxôro, banna ka moka ba zilo tōbala kxōrong, ba lala ba tija kômanan, xe ba esa kxozi e xa kold kômanan ka kxomo. Kômana xa e noteiwa fêla, e teiwa, mathomong xa selemo, le xe ba loma ngwata a moswa, le xe bodikana boaloxa, le ka sellō sa kxozi.

Meropa, ke ngwanabo kômana, fêla yōna ke e menyana, le xōna xe ba ete e bêtla xa ba e foke, le pula xa ene, ba no e betla ba betli' ba e xekiša bathong ka pudi. Yōna kudu ba betla mmato le morula. Le yōna e tōwa bolobedu. Ba ba pola ka mokxopa wa kxomo e ba hlabileto botlala, ke dixiti metšo tōa kômana, meropa e sōman le malōpō. Fêla le yōna xe motho a nyaka xotiya moropo, o swanetše xo beta mosate, xe a ka notiya ka ntle le xo tšibiša kxozi ke molato. Yōna xa ena le bana le bana le lengwê le le lengwe ba tija, le basadi mašakong ba

714

6

K34/82

Kiya yōna.

Dinaka, ke dilō tšā balobedu, diile tšā tla le monne wa boxoloxole ba re ke kiba. A re xo fihla a ruta batho banana e, o ile a thō ma ka xo ruta ba semanyana, ka xobane ba boxolo e be ba sahlōkōmēle sewe a se bolēlayo. A ba bitšā a ya nabo ka nokeng ya tshlakano ka, byale a re xo fihla a re xo bōna tipang tshlakano ka le tšise mono. Ba dira byale, yēna mong a dihehla ka xolekana xa tšōna, a letšā, byale xe a difeditšē a fa yomongwē le yomongwē ya kaxwe, a ba beya kanya ka xo latelana xa dinaka. Byale a re xo bōna le tšeletšē nna, byale xe ke letšā ka morapo yo a letšē ka morapo yo, byale byale, ba ile ba dira byale. Ba semanyana ba kwa e ka diaxhahla, ba hlōkōmēla, a ba ruta byale xo fihlēla matsātšī a mantšī, ka morapo ba dirxona. Byale a re xo bōna xe letšātšī le dikēla yo mongwē le yo mongwē ke hlama ne a tšē bo. Kete, re nyata xo dumedišā morena, a wa ba dumēla, e nile bana la bošeto ya ba ba tšena ka kxōrō ya mošate, ka koša ya dinaka, ba matse xa mmōxā le kxodi bathōma xo makala, ba tšaba le xo tšwela ka

714

K34/82

7

ntle. Yaba malōkwane o fihlaxa mokx-
 ōmana, ore maduma, bana ba dumediša
 xo haloka, mokxōmana a re a ke dilō mang
 tšē dilla xo ka kxōrom, malōkwane a re ke
 dinaka morena, Mokxōmana a ya a ba
 dumedišetša, a wa kxoši ya re xolukile,
 ba feng malaō ba tšōbale ke bošexo ke
 tla ba bōna xosasa. A wa ba tšōbala, e rile
 ka malube a banna, yaba malōkwane a
 ba tšōša, ba thoma xobina, ba bina xo fihlēla
 le tšōtšē le hlaba, ba adli le banna xamxō
 masota le ditxarebe le bana ka moka ba
 tla xo lebella. Ya ba malōkwane o kiti-
 mēla xo tšeya moropo, a o tya mosadi w-
 a pelo medi a kwa xore o tya byang, a ki-
 kima a ya a tšeya moropo a tya, malōkw-
 ane a ya a tšeya o mongwē wa ketsa a
 ketsa, yo mongwē a ya a tšeya a ketsa.
 Byale malōkwane a re, a wa byale dinaka
 dilekane balitšē, a thoma xobina koša, a
 nobina meletše e la a xoba šupa xe a sa
 ba ruta, koša e kxolo e be ba e pella kiba,
 e lexo leina la monna. Kxoši ya manala ya
 mutšiša xore a dilō tšē o dibone ka ya,
 a hlalōšetša morena xore ke ditumane
 bolo bedi, a wa ke tšē dibotse ngwanaka

714

8

K34/82

wa dula felô xotee o ka tšeya kxatšedi.
 Baile ba bina matsiati a mahlano, kxoši
 ya bahlabêla kxomo, malôkwane a tšeya
 sebeta sa yôna se sale tala, a ja yom-
 ongwê wa ba dinaka, a motsentšha ka
 xare, bala ba dula fase, a e miša sebe-
 te, byale a tšena malôkwane, a taboxa
 a ya a ripa sebeta ka mênô el se ja,
 byale aye, xo yo mongwê le yo mongwê o s-
 wanetšê xo dira byale, a wa ka mona ba-
 ile ba dira byale, xo fihêla ba fetša sebe-
 te. Ba a peb-peya nama, ba ja baladê-
 la ba tloxa. Byale kiba a bôna xone
 xo tuta batho xo baina, a tloxa a ya ya
 bolobedi xorapa ba bini ba xôna. Ka tšatšô
 le lengwê ba se ba tšetsê bošexo, bakwa
 dinaka dilêla mošate, le moropa, ba etšw-
 a le ya bôna. Byale kiba a ya dumediša
 xone balobedibel dumediša, kxoši ya bamokê-
 la, ba bafa malaô ba rôbala. Kosasa
 ba bôna xa botse xone koša e binwa byang,
 e binwa ke banna le ba kxalabye le maso-
 xana, dikxane ditšê tša xo tya moropa le
 xohlakêla koša. Bezho ka mona ba kxaba-
 kana bu tša xo bôna le peša. Kxoši ya ba-
 hlabela kxomo tšê pedi, ka mona xa ma-

714

K34/82

9

tšatši a phetlhato me nwanana e medi balaē-
la ba tloxa, byale mowe yomongwē o bone le
xokwa, batho bathōma xo ithuta, ba thama ba
hula metsameng ya matlona le bakxoma-
na, yomongwē le yomongwē a bahlabēla sewe
a nako nako, ke moka ba tšeba koša ya le-
peša.

Mangwane ba dira ka marapō a dipudi, a
tšwa matong a dirape. Hlalotanyo ya man-
gwane, e sale a diya ke potane ka a phuti,
ele xore a we ebe ele thailo. Ba abēla,
ba nthā mōkō baja byale, bare ka kowa
fase, ba tibe ka motu, byale ke moka
ba letša. A letša ke mašoboro, le oña xe
a letša a letša ka molaō, wa kwa le ngwa-
ne lella motong o mongwē o tšebe xore xo letš-
a šōle ya moto o we, a swane ke ba ba-
nyana, byale wa moto o mongwē a letša, yo-
la o tlane xo yola phaxaete, yola le yēna
a re phata e ete, ke xore moka yoko hlakha-
na, ke moka ba otlana ka ditaxati, xofi-
hlēla yomongwē a tšaba, byale mowe
šōle xo tšaba motho ka otee, yēna ke kxo-
zi ya mašoboro, xe a nyaka metsi ba dio-
ya batse ba monweša, xoba ke mpaša, yēn-
o no dula ba paša ba mofa. — se lō se se —

714

10

K34/82

ngwê le se sengwê ba swanetše xo betape
yêna. Ke mošemanjana a ka tanya di-
nyana, šole ya ditšeya ya ja, mošeman-
jana a ya a batša batswadi, byale bats-
wadi ba ômanya šole, ka moswana mo-
šemanjana o tlaya le hlaka madišong, di-
kxomo xotla hlwa xo tšwela yêna a e noši,
le dikxong tša xo rula tpaša le metji a
le naka, a xo ~~nxôxa~~ nxôxa le bane. Le le
sepa šole e ka nanya mowe ba dulaxo
ke moxa o mošdika. Ke moxa ngwane
yo we a ka sene a ya a bolêla xo bats-
wadi. Manqwane a hlantšha, mašoboro
byale ka dikxoxo tša bo matokokopore, o-
ne, xe o monqwê o ka, o monqwê o swa-
netše xo hōmola, wa ha ke moxa e swan-
etše xo lwa.

Mošêdu, ba dira ka lehlakano ka, ba ri-
pa le hlakano ke moxa, ke moxa ba rula
le šoba le xo tšwela ka kowa le ka kowa,
byale ka matatong xo yōna ba tiba ka mon-
wana, byale ba letša ba tiba ba xoma ba
tibulla, byale byale. Le yōna e dira ke m-
ašoboro.

Mathōtse ke dilō tše ditšwano thšakane
ke mohlare wa mela, byale wa e nywadi.

714

K34/82

Kengwa tša dithokolotlana, byale ka maxapa e-
 mpa tšona ke tše dinyana. Ba difula ba di-
 thola masoba, ba ntho e dikhōrō, byale ba lokē-
 la mafika, ba bēla diphate tše disese ba
 dilokēla ka masobeng a mathōtse, ba folēla
 byale, phate ka etee ba folēla mathōtse a
 mahlano, le o o ka letē le lebana ke matho-
 tse a diphate tše nne, maotong kamoka ke
 ke diphate tše phethato menwana e medi,
 mathōtse ke masona a mabedi. Byale
 xe ba dirile byale ba xokella marala di-
 phateng tša mathōtse, ka ōna ba xokell-
 a mathōtse maotong. Ba bina malōpō
 le lepeša ka ōna. Xe ba bina matlapa-
 na a ka xare a tiyana a lla.

Matsōmana ba nyakēla phate ba e fēla
 byale ba nyaka mokxopa ba bapota, ba-
 ba pola ka marala, a nyakilo swana le
 dikōtse, empa ōna ke dikhetebudi, xo
 swara xōna ba swara byale ka dikō-
 tse, pany ba tiya ka phate, le ka menw-
 ana, e la e swere ka yōna, e meng-
 we ya šomo, byale ka ba tei ba ka tšara.
 Matsōmana a tšwa le bathoka, ba ti-
 ya xe ba bina malōpō fēla.

Dithšela, le tšona e sale ditō tše xo tšwa

714

K34/82

12

tšwa le bathoma. Tšona ba dira ka dišutl-
a, dišuhla ditšwa ditshakeng tša maraka.
Ba dilesetša tša oma, byale ba ditshula
byale ka mathotse, ba nzhā ditshotse tša
ka xane, ba lōkēla mafrika, ke moka ba
tšeya phate ba e lōkēla. Ba tswara ka
yōna phate fa tšikinyā wakwe el la, ke
moka, a tshūana le meropa le matšōman-
a malōpong.

Batorwane ba bēla e le phate ya mphalane,
bare kowa ba e betlile, byale ba ekxōba ka
tšeko e ngwē, yaba moedi, byale kowa ti-
tong, ba no elesetša e le kxeleke, byale
ba nyakēla motato wa xo tata mareka
ba o tlemella ka nhleng, ka kowa titong ba
phutše le šoba kowa xa xēleke ba fakēla p-
hate e tšese ya xo betliwa, byale motatō
ore xo tloxa nhleng ke moka buya ba klēma
mo we phateng e we ya xokwelwa. Hemo-
ka xopedile, byale se a tšewa, ka bodi-
tši bya kxomo, bya nyakēla phate ba e fē-
ra, byale ka borwa byale baklēmēla, ma-
ditši. Ba tšeya leting ba lehlomela ka
nhleng, wa kowa xelā tšya leting le dum-
a. Semayerere, ba dira ka dihlana-nona
ba dira dinana tše pedi, tše dimana, ka

714

13

K34/82

morago ba dira le le ngwê la lešoba kamoleka-
 mo, bale. ba lesafôla ka mo le kamole la ba le m-
 akale, byale ba tšeya dinaka tšela pedi tšē-
 ka ba ditlêma ka lenti, ba tšeya le la lehla-
 ka ba le tšenthša ka xare xa dinaka, ke mo-
 ka xe bare ke a letša, ota kwa sepyere
Zômane ke tšhaloko ya bašemananya, ba
 dira ka mohlare o bare xo ke fumane.
 Ba huma dinti tšā ōna, byale ba
 ripa e sale ōna, ba othula le soba
 boxare, ke moka ba folêla lenti, bya-
 le ba toenyā lenti menwaneng e me-
 di, byale ba hwiditšā xo fihlêla lenti
 le hunapana, byale ba le lesa bale
 xōxa, o tla kwa ere fumane fuma-
 ne. Kwala e litšwa ke banna, ba
 e bêtla ka mohlare o bare xo ke monadi.
 Pele xa xone ba bêtla ba huma dinti
 ba ditšōka, ke moka ba ōhla lenti le
 le sese, ba nyakêla mothêkka wa le
 xukuku xoba wa se xodi se setolo, xoba
 le hututu, byale ba apeya, xela a fiša
 ke moka ba phatola, ba a xopa xa batse.
 Byale ba beša tšwana ba tšula le soba
 ka mola xa xohlaka mafafa, ba folêla le-
 nti lela la xo ōhliwa, ka kowa xa mafafa

K34/82

ba tlemella ka tizung, byale ba xoxa le
fofa baya ba tlemella nhleng. Byale
ke moka e fedile. Xe ba eletsa ba beya
molomo xodima, ke moka a xoxa ka moya
a budula a opela kopelo, wa kwa le
tate tate, xe le tate le okwala kxole, xe
le fumane motho ya a kxona le hlomola
pelo, le no opela kopelo ka etee fela.

Dipela ba nyakela le polanka xoba ba betla
phate e byale ka lona. Byale ba tula me-
fato, yaba dipapatlela, bare le polanka lela
ba le thula masoba, ba nyakela dithipi
tse pedi tsa ditlototo, e ngwe thipi, ba
e beya masobaneng, ba e tlema ka meto-
to, e ngwe e thekha dipela, yona e swa-
ra ke thip dipela, ba thoma ka xo ditsen-
tsha kowa thiping ya xo tlemiwa ka mot-
ato. Byale ke moka difedile byale ba di-
tiya, ba ditija ka menwana.

Sezontolo ba fumana lehlaka ba le pha-
rola, ba tseya le meko ba le muma bya-
le ba tiya, wa kwa le perere.

Ditswantswadi, diralokwa ke banenyane
Xona le mohlare o mongwe bane ke matw-
antswadi, byale ba tula dikenywa tsa yona
diomile, dibyale ka dinawa, ba dibape xa

714

K34/82

15

botse ka dintsi, lenthi le lengwê ba dira ka
 xadimuc le lengwê ka fase, ke moka ba di-
 xokella maotong ke moka ba bina koša ka
 a tšona. Di letšō tšena ke tlaxo dihlaboša
 ka mo fase, ke dikōna tšā basotho, byale
 diaila xore motho a dihlaxise, fêla ka
 bana la xore bana ba bantši xa ba bolle
 ke bōna xore xo molemo xonna xore ke dihlal-
 loše. Nqwana-mudumō, ke kōma e e
 boxaxo ke matšola mohla ba e ya xo kxalo-
 la matšala kampa. Ke le polanka, ba
 dira mapotanka a mane, ba a tšhula
 matšoba ke moka ba polêla lenthi, byale
 monna yo mongwê le yomongwê, a tšeya
 le polanka ka letsee, bōne bya bōna ba utš-
 ma, xa ba utame fêlō xotsee, yo mongwê ko-
 wa yo mongwê kowa, byale byale. Byale ba-
 nna ba bangwê ba bitša matšola, ba ba a-
 pala dipheza, byale bare xo bōna le tlakwa
 selō se duma, byale le swanetše xoya xo se-
 swara. Monna o tla hlaba mokxoxi, ke
 moka nqwana-mudumō a duma, o tšwidi-
 tšā le polanka ka lenthi, xe a dira byale le a-
 duma. Ke a xare a sa dumiša, bōna xore
 ba kitimêla xo yēna, o wa homatša, ke mo-
 ka yo a molatelayo, wa dumiša, xe bare

714

16

K34/82

ba kitimela wa homotša, yola wa dumisa, byale byale, xo fihlela ba kitima ba la-pa. Monna ya ba kwelato bohtoko, wa ba botša xone, ba bangwê le bale le utamile, le tla moswara, a wa xe ba dira byale ba moswara, ka xobane a lebelele ba le ba-ntši, ke mona ba anca moroto wa bōna, xo fedile ba phatlalla ba ya matla.

Dixatta-tša-mphaka ke kōma ya banna, ella mohlantš' bodikana boalota ba tšobala kxōromy ba tšya kōmana le mōropo, ke mohlantš' o we ba khalabye ba ba tšelato leina la mphato wa bōna. Ella xape ka le-fu la morena, le xe bale ba le kxaiyisi le xalata. Madidira ba didira ka mapo a dikomo, ba a bētla, yaba diphaphati, ke mona ba nyakēla le tala la xo butšwa xa botse ke mona ba le pheka-xanya, byale ba nyakēla le le ngwê ba a tlema kxaiyisi le molomo. Ke mona xo fedile byale balešša, dilla dile tharō, se se ngwê ke sa monna, sena le lentšu le le xolo, se se ngwê ke mosadi, se se ngwê ke ngwana.

Sekoko ke kōma ya banna, ba dira ka khlakanona le kxolo la lepelle. Ba le ripa

714

17

K34/82

Ka molekamo, xore lešaba le nyariêla ka kowa,
 xe o taentšhâ phatše e nyariêla ka kowa.
 Byale, ba nyakêla le tswalô la kxomo, xoba
 se jêlô sa kxoxo, ba ditota ke moka tšâ but-
 swa, ba nyakêla matu wa nosi, ba tšeya
 letswalô ba le bapola ka hîxong ya lehlak-
 amoka, byale ka matu ba tswarisa letswa-
 lô, byale ba tšula lešaba xare xa lehlak-
 kxauſi le mola letswalong, ke moka se fe-
 dile, byale xe baletšâ letswalô le la le dira
 mantšerê. Ke koma e bolotšaro bale.
 Naka ya ntwa, e bêtla ke dingana,
 fêla e fukilwa le dihlabane mohlau-
 a dira, le xo dula e dula ka mošatê.
 Ba bêtla ka naka la phoôfôlô, xoba le rapô.
 Xe ella e hlomola batha diphele, mowe ke xore
 ba swarane le ka ditla. E letšâ ke m-
 ola odi wa dira.

Dikoša. Dikoša tšâ banna ke tšena, ba
 dibina ka mphatong, mowe mosadi a
 sa dibonero. Ô tšê, bokone, mafemafes,
^{kxama} kxwale, moxatoxê le tswai, moxobô.

Ô tšê, mohlabendî o a êma a lilaba molaô,
 byale ka xore, xoballa xôna le bolotšê le a luti-
 le kare tšela ya lehu ke e we malobisê.
 Byale ba bundi ba a moxêla ka xoxobella bare

714

18

K34/82

e-e, ê ê e-e, ba diti bōna ba hlabêlla
 ka xore ð-ha ee, ma mabolwane o se bolê kōma
 pholwana pholwana ngwê se e hlabá, ba di-
 ra ba bina, ba tija ana ka dikxaxi, xe
 ba bōna xore yo mongwê e nyaka xo koba-
 tša e mongwê, bane kōma ke moka
 ba lesetšana. Ke koša ya masoxana ya
 xo tijaana, le bakhalabye ba naba ba tija.

Bokone e na ke koša ya xokina ke bakhal-
 labye, le ôna masoxana ba ibina, xe ba bi-
 ndi ba sa tšebe xo ôpêla bokone bya ma-
 raka ruka lefaletše, ba kxobakanya ba
 diti xore ba e pella, xore ba bundi bakw-
 e. Ba tšeya makhopa ya dikxomo ba ala
 ba bina xodima xa yōna, ke koša e botse
 kudu, e bile ke yōna e kholo. Ke kxōi e na
 ya ka mphatong a fumana xore ba b-
 undi xa ba e tšebe, o se baditi (banna) kh-
 oté (xokxobakana), xwa e pēla bōna, ba
 hlōka xo e pella xa batse, o tija baditi
 a se ke bōna ba sitato xo e pella, byale na
 xo rialo le bana xa le ba tuti. Ba diti
 ba šala ba ruta bana, xore mohlano kh-
 oši e boya xape e fumane ba khona.
 Ba e e pella ka makhwa o, mohlabend
 o a êma a hlabá molao, byale ka xo-

714

19

K34/82

ne, mothša moxwêla o a niwa, ke re
 keile xo tsoxa e sala xosasa kare potoko-
 potoko, kare kxwedi e setšwe kare, kare
 kxwedi e setšwe sehla ke kare moto wa
 maera. Ke moke ba bundi ba el moxêla,
 ka xohobella. Ke yona koša ya bokone e,
 ba bundi bare ~~e e e~~ — ~~e~~ — ~~e~~ —
 a e — ba diti: ô — a oša oša oša o wa
 o hō, ba bangwê ba pelumedi ya koxhōna
 xo ôpêla le xohlaba diema, o kwa bam
 kowa xae xa bomaweno ba piya
 tsie, tsie se xongwane, ba xodiba yona
 phōfa diymahlō. Ba dika le hwite la
 lopêla kōma.

Mafemafee ena ke kōpêlō, ba no ôpê-
 la pêla ba sa kine. Ba bundi bare,
 Mafemafee, byale baditi: bare, o be
 o ya kare, o šya dikxomona. Mafemafee,
 o be o yaka, mafemafee, o šya
 dikxomona. Byale byale.

^{kxaka}
~~kxaka~~ ke koša, e binwa ke ba bundi
 le baleng ba radi ba ba bōna. Ba e ô-
 pêla ka miludi, ba axile lešaka. Ba
 bolaya kxaka ba e tšwya ke moke ba
 tšya mabyane ba fakêla ka mokopeng
 ke moke ba ohlômêla phateng e teletle.

714

20

K34/82

Byale ba tšeya phate e la ya mokhoipa wa
 kxaka, ba efa moditi, byale xe ba apela ba
 dikolaka ba dikuluna yola wa xo tswara
 kxaka. Mafelō a kōpēlō, yola wa xo tswara
 kxaka ke mona o tla bona sebaka
 a tšwa a tšaba, ke mona ba morati-
 ša. Moxatōxe ke koša ya baxwēra,
 ba kina xe letšatši le thōma xohlaba le
 xe ledikela. Koša ya xōna bare, e moxatōxe
 e moxatōxe, e moxatōxe e moxatōxe
 Byale byale, xe ba thōma e ngwē, ba
 ba homatša e la ka moludi, ke mona
 ba thōma e ngwē koša, bare, moxotšw-
 ayo tšatši, morwa marungwana, e tšatši
 tšatši we, moxotšw- tšatši morwa mar-
 ungwana, e tšatši we. Byale byale.
 Ye mo letšatši le dikela bare, ke mohlabe-
 ndi ore, šelela le ya ya, ba bangwē ba
 bare, o o, šelela le ya ya, o o, le ya
 mapirimo, o o, šelela le ya ya bare, šele-
 la le ya ya. Ke mona e fedile: ka ba
 bine ke kōpēlō. kwai koša e na leim-
 a la yōna le le ngwē bare ke setebe. E
 biniwa mohlantšō kōma e tla tšotšō e hla-
 ka (xoxoxa). Ba bundi ba rōba mahlane
 ba kxobakana felō xotšō ba kwatšamile

714

21

K34/82

ka matolo, banna ba dira lefiri. Byale mo-
hlabendi o hlaba molaō wa xore, kuwe ku-
we matebêle xa ra nku dihwile difedile xo
šetšê nku tš'a mošate, dingwe ke mukobaxa
thamō, diphêse ke matotš'a pōtō

a bore tswai, byale ba bundi bare, š tswai
iwe, banna ba fêla bare a bore tswai.
A bore tswai, ō tswaiwe, a - a bore tswai
Ō tswaiwe, byale byale. Byale banna b-
a bina ba dikuloxa ba bundi, byale ba
mephathō o monyana, a ke mephathō en-
a, matxōlwa a ile xo aloxa ka morato, ya
ba mangana, ka morato yaba matsoa
ka morato yaba madikwa. Byale xe
ba nina koša e, matxōlwa le mangana le
meroto e e ka xodimo xa bōna, ba bina
ba lukulutile, diatla tš'a bōna ba dišum-
iša ka mokwa o a ratato, byale mara-
sa ōna a lēma dinaka xo emiša mats-
ōxō, byale madikwa ba dira dinakōrōtš.
wana, ke xore xo tšeya diatla tš'e pedi
ba dibeya phatleng, byale menwana
e medi ya e tš'a dinaka tš'a pudi.
Koša ena e kōtše xaxolo, xe mephathō
e menyana e ka xana xo dira mowe
ba balelato, a wa xa xobelatš'e e mo-

714

K34/82

22

ngwê 'ba tla bolaya. Na ba tiyane ka di-
kxati ba lwa ka melamo le mapara, xe
yo mongwê a ka bolaya yo mongwê xa xo-
na molato, ba ibina kxole le xue,empa basa-
di ba hlapetša ba e bōna.

Mathini e na ke koša ya banenyana. Ba xo-
kella ditšwantšwadi maotlong, byale ba
tiya meropa, ba e apela ka thela e, mathi-
ini selwe lehuja, mokeke o rata mang,
xe a morata o moswara ka letšōtō, a le
ke sa morate a itšang motswalake ng-
wana takxadi re a lato le xōxō ra tōbala.
Xe a sa morate re ke isa ka sepa
letolo, sepa letolo rampyēre.

Dipêpêtlwana. le yōna e sale koša ya
banenyana. Ba tiya meropa le yōna,
ba xokeletše ditšwantšwadi, ba e apela
ka xore, elewe-banyana, we lele we, ele-
we — banyana, we lele we, byale byale.

Ba a xile lešaka xo tšena ka ba beeli ba
bina, xe ba lapile ba e tšwa xo tšena ba
bangwê, byale byale xo fihlêla ba ênela
ba letša dimpyere, merini ya bōna xa se
mokamo ke lešōrō, ba tšwere mabole le di-
ntepa. E batse kudu, xe e sumane ng-
wana wa xo xōna xo bina, le xōna a bile

714

23

K34/82

e kxanthša le fôrô la xa xwe, ba tla mo-
rifa kudu, mmame le yêna o tla fuma-
na a zhabile, le xea be a sa khone ho bina
ka baka la ngwana wa xawe o be a khôna
e tla nore ba ba motšebato ba nore a e by-
ale mmame o be a sa khone.

Ngwana - matlou. E na ke koša ya banna
a le basadi ya motšela. Mohlabendi ore,
khumulla khumutšä ngwana - mat-
lou, ke mo ka basadi le banna ba a mo xê-
la ka xone re a nwa ke wa dikxomo baba-
a. Re a nwa ke wa dikxomo basäa, banna
bare, ôta ê-ê ôta ê-ê. Byale byale xo ê-
ma motho ka otee a bina, a re tekanya
ka mokwa o a ka xôna o.

Ka bomalome. Ke koša ya byala bya
sekhojana, bya xo nweha ka ntlo. Bare
xo nwa mafellô ba bina yôna, ba e ôpêla
ka tsela e, ka bomalome wa se sadi ka
le bala katla, ke ile nkatle, ke mo ka moh-
labendi o nore, ke ile nkatle, ka le bala ka
le bala ka tla, ke ile nkatle, ka le bala katla,
byale byale. Ka ba bine ba a re e m-
a thôthe xoba dithwantswadi.

Mantšoxêle e na ke koša e binwato ke
banna xo e pella basadi, ke koša ya matšê-

714

24

K34/82

rē. Makxêrē ne byala bya difōie xa bohlaaka-
 ne le mabêlê, ba no fula difōie ne mona ba di-
 pyatlala ka xare ka pitšā ne mona ba dilerešā
 tšā bela, ka mona, ne mona ba dišota xore
 ditswe metri a mantšī, byale ba tšeya mo-
 hlōtlo ba hlōtla, wa fumana e noba metri
 a matalana, empa le hobe lōna le le xōna.
 Byale ne mona bo fedile bo a nwea, bo bokale
 kudu, xe motho a kare a enwa byōna a seke
 a nwa la mpama palēxa, o ka nyēla manu-
 kxwê, ba bantšī ba dula ba enwa ba rōbetšē.
 Koša ena ba ibina ka buntšī, fēla xo ēpē-
 lwa xa yōna bahlabakanya diēma, byale ka
 xe bare dumēla seritē manōkōrōpō, o be o
 le ngwana e batse wa rinyala, sekokonyu-
 ne sexolle mahlong, byale byale diēma tšā
 mantšēxēle ko nyana ntepa ya kxomo xa
 e ntswanile, ba dumetšē ba ēpēla sewe
 mohlabendi a sebolēlato.

Dikōpētō, a maina a tšōna xea, ale-
 le, selele, a wilele, ngwana bomerē
 homola, kxabo ba dikama, xo tšota xo-
 tšoxa re ya dihlong, le kxaeša, le šokx-
 ōlešokxō, kxēnere maesetapēšo, makwa-
 peng, mmanqwale a bomathōa, ka hwetšana
 ba feditšē, kwekwee, sekhekhee sentlong.

714

25

K34/82

Alele. Alele, a e le le le le morwa di tedi, bo matla ka xoja, morwa di tedi, bo matla ka xo kôkôbetša di tedi, a le le a e le le le le, morwa di tedi, bo matla ka xoja, morwa di tedi, bo matla ka xo kôkôbetša di tedi. Byale byale. Ke kôpêlô ya xo xoxa banna, ka xobane dilô kamoka tša xo epewa, ba nobôna ba eja ba sakwa mošomô.

Selelle. Selelle selelle, sa motho wa batswa, selelle, sa motho wa batswa, Byale byale. Ke kôpêlô ya xo hlaxola, ke yo mongwê a sa khone xo hlaxola ka byakô ba moziêla tema.

Awilele. Mohlabendi ore, a wilele ôka ôka byale bontši bya batšo ba moetšiša mowe a bolêlajo. A wilele ôka ôka, ka re ke tšhe-la morola tša makatša, ka re ke tšhe-la sedukwi tša nhlolla, a wilele ôka ôka, ka re ke swara lekhani, ôka ôka ka swara hlôxô ya ngwana. Byale byale kôpêlô e ke ya xo hlabêlana oziêta.

Ngwana. E na ke kôpêlô ya xo homatša banna. Bere a e uwe uwe, ngwana bomtê homola, ka re homola waxana, ke sa yo xo êpela meêpa meêpa ke makholo waxo, makholo wa xo wa senedi. Ke xore xe ngwana

K34/82

a lla ka matla moledi o dirêla xore mokhe-
kolo wa motse a matšee a mohomatšee ka xo mo-
mamisa letšwêle, o tla noba a monoka, empa
menkato e satswe, ke ôna motêpa wasepat,
Khabo badikana. Ke kôpêlô e e êrelato ke
ba bundi. Bare, khabo badikana e hee
ke mona bare eee, o ôô, eee ôhoo ho,
o kowa ka e ka bomtaweno, eee, ô ba
reya tsie tsie sekhongwana, eee, ô ba xô-
di ba yôna phofa dimahlong. Byalle byalle
a hlalakanya diêma ka mokwa o a hxo-
nato ka ôna.

Xo tsoxa xotsoxa. Ke kôpêlô ya badika-
na, ya xo tsibisa ba a reedi xore kosasa
ba tla tsoxela xo tsoxa. Bare, xo tsoxa
xo tsoxa reya dihlolong ke monlabendi byalle
ba bundi bôna bare ya êê e êê e xotsoxa
xo tsoxa reya dihlolong, ya êê e êê e, xo-
tsoxa xo tsoxa reya dihlolong, ya êê e êê e,
byalle byalle.

Lesokxô lesokxô. Éna ke kôpêlô ya ba xwêra
ya xo rôbala. Bare lesokxô lesokxô, mamo-
wa khôlôkôwe lesokxô lesokxô mowa khôlôkô-
we lesokxô lesokxô, ke kôpêlô ya ka morotony
xe ba epella ka yôna tsela e, ba kloa
dihlôkwa meleng le maserella.

K34/82

Kxwerere. Ke kōpêlō ya ba dikana ya xo tōbala. Bane kxwerere mase mafefō, e e la le mase mafefō, kxwerere mase mafefo, bofape ba ntipa pōlō, e e la le e se mafefō. Byale byale.

Mankwapeng. E na ke kōpêlō ya monna ya mongwê wa xa Mmabe, o be a tšama a epêla dindapeng ka moka le xa Mmamabolo le Moletšê o be a fihla. Ke a tšena matseng o re, mankwapeng a re kōkōlame, mankwapeng a re kōkōlame, a tšwere diphatê tšê pedi a ditšanyā, byale ba monya ka ditlo o le mabêle.

Mangwale. Kōpêlō e na ke ya dingwetšai ya mo ba bōkabōka. Bane, mangwale wa bo mathša a re xae, sebōkabōke, mangwale e a bōkabōke, sebōkabōke, mangwale wa bo mathša a bōkabōke, sebōkabōke. Byale byale. Sekhikhi. Byale e na kōpêlō ke ya mo a tšene ka ntlong ngwetšana. Basadi ba matse ba khobakana la peng, mowe ngwetšai a tšenero ka xana, ba epêla kōpêlō e, sekhikhi se ntlong, pelo ya kōpê a e we xê, sekhikhi se ntlong pelo ya kōpê a e we xê. Ka hwetšana ba feditšê, ke kōpêlō ya mabyala a se khonyana. Bane, ka hwetšana ba

714

K34/82

28*

feditšē ba nthšēla dikxari, ka hwetšana ba feditšē ba nthšēla dikxari.

Kwee kwee. Le yōna e sale kōpēlō ya mabyala a senxonyana, xe ba bangwē ba kile ba nwa byala ba mokōna, byale le hano ba bōna xe yēna a e nwa byale ba mosetšā. Ba e ōpēla ka xone kwee kwee le bōna mo keswere, le išitšē diatla ka nthaxō, kwee kwee le bōna mo ke swere, le išitšē diatla ka nthaxō.

Mōpudu. Ke kōpēlō ya molaō, mohlabendlione, badikana ba dikana mōpudu moso, ba dumetšē bare mōpudu moso. Ba dikana badikana mōpudu moso, mōpudu moso, mōpudu moso moso ka solla, mosoka solla, mosoka moso ka solla ka solla kxwahla, ka solla kxwahla, xodimo šē fala mafihla a fihla, xodimo šē fala ma fihla fihla, a xo fihlē motho, a xo fihli motho, xo fihla botšatšē, xo fihla botšatšē, tšatšē le kxwedi, tšatšē le kxwedi, moxolo ke mang, moxolo ke mang, moxolo ke kxwedi, moxolo ke kxwedi, morwa marungwane, morwa marungwane tse-ke.

Ends. 714